

STANOWISKO MONITOROWEGO W ZAKŁADZIE KARNYM, A PRZECIWDZIAŁANIE SAMOBÓJSTWOM OSÓB POZBAWIONYCH WOLNOŚCI

Bartosz ZajacUniwersytet Warmińsko-Mazurski w
Olsztynie, Polska
ORCID: 0000-0002-4819-4313
e-mail: bartosz.z@interia.pl

Streszczenie:

W niniejszej pracy przedstawiono rozważania dotyczące stanowiska monitorowego, jako jednego z elementów przeciwdziałających negatywnym zdarzeniom z udziałem osób pozbawionych wolności – w tym próbom samobójczym. Analizie poddano przepisy prawne oraz ich zmiany na przestrzeni lat – zarówno w zakresie profilaktyki samobójstw osób pozbawionych wolności, jak i zmian dotyczących stanowiska monitorowego.

Przedmiotem badań były opinie funkcjonariuszy Służby Więziennej, pełniących służbę w zakładzie karnym typu zamkniętego w Barczewie, które następnie poddano dalszej analizie. Celem pracy było określenie zdarzeń, w celach monitorowanych, w tym również skali zjawisk podejmowanych prób samobójczych. W dalszej części podjęto próbę oceny przepisów prawnych odnoszących się do problematyki samobójstw w celach monitorowanych oraz wskazanie potencjalnych zmian na stanowisku monitorowego.

Słowa kluczowe:

zakład karny, monitoring, funkcjonariusz Służby Więziennej, samobójstwo osób pozbawionych wolności, zdarzenia nadzwyczajne

Monitoring position in the prison and counteracting suicides of persons deprived of liberty

Summary:

This paper presents considerations on the monitoring stand, as one of the elements counteracting negative events involving persons deprived of liberty – including suicide attempts. Legal regulations were analyzed, including changes that have occurred over the years – both in the prevention of suicides of people deprived of their liberty, as well as changes in the monitor's position.

The subject of the study were the opinions of Prison Service officers serving in Barczewo prison, which will be further analyzed. The aim of the study was to identify events for monitored purposes, including the scale of suicide attempts. In the following part, an attempt was made to evaluate the legal provisions relating to the issue of suicides for monitored purposes and to indicate potential changes in the monitor's station

Keywords:

penitentiary, monitoring, Prison Service officer, suicide of persons deprived of liberty, extraordinary events

1. Wprowadzenie

Jednym z problemów, z którymi mierzy się Służba Więzienna jest przeciwdziałanie samobójstwom osób pozbawionych wolności. Mimo wielu procedur – opisanych przepisami wewnętrznymi – wciąż dochodzi do negatywnych zdarzeń na terenach jednostek penitencjarnych. W niniejszej pracy poruszona zostanie problematyka przeciwdziałania zjawisku samobójstw z wykorzystaniem stanowiska monitorowego w dziale ochrony.

W dalszej części artykułu przedstawione zostaną szczegółowe przepisy prawne dotyczące wyżej wymienionego stanowiska, w tym również zmiany, które następowały wraz z jego dostosowaniem do potrzeb przeciwdziałania zjawisku samobójstw w zakładzie karnym. Następnie zebrane informacje zostaną zestawione z wynikami badań własnych. Umożliwi to określenie wymaganych zmian dotyczących uregulowania służby na tym stanowisku, w tym modyfikacji przepisów normatywnych odnoszących się do liczby osób pozbawionych wolności objętych obserwacją oraz innych konsekwencji wynikających z wykorzystywania systemu monitoringu w jednostkach penitencjarnych.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na skalę zjawiska samobójstw w zakładach karnych i aresztach śledczych. Dane za okres 2013–2024 przedstawione zostały w tabeli 1.

Tabela 1. Liczba zgonów w zakładach karnych w latach 2013–2024.

Rok	Próby samobójcze w tym zakwalifikowane jako zdarzenie nadzwyczajne	Zgony w wyniku samobójstwa lub autoagresji	Liczba zgonów ogólnie	Udział % zgonów w wyniku samobójstw i autoagresji
2024 r.	125	19	145	15,2%
2023 r.	102	25	131	19,1%
2022 r.	114	15	160	9,4%
2021 r.	125	26	177	14,7%
2020 r.	107	27	146	18,5%
2019 r.	173	23	135	17%
2018 r.	168	26	169	15,4%
2017 r.	186	23	111	20,7%
2016 r.	172	24	123	19,5%
2015 r.	154	23	105	21,9%
2014 r.	157	23	107	21,5%
2013 r.	176	19	109	17,4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Statystyka*, <https://www.sw.gov.pl/dzial/statystyka> [dostęp: 5.07.2025].

Prezentowane dane wskazują na występowanie prób samobójczych oraz zgonów w zakładach karnych i aresztach śledczych. Warto dodać, że powyższa statystyka nie obejmuje zgonów, które miały miejsce w pozawięziennych placówkach służby zdrowia. Liczba zgonów w wyniku autoagresji stanowi zaledwie ich część. W badanych latach występowały wahania, co do ilości prób samobójczych oraz całkowitej liczby zgonów. Jednocześnie należy przyjąć, że rzeczywista liczba prób samobójczych jest znacznie większa. Nie wszystkie zdarzenia zostały zakwalifikowane jako zdarzenia nadzwyczajne, a ponadto nie wszystkie nieudane próby samobójcze zostały wykryte przez Służbę Więzienną. Dodatkowo część zdarzeń klasyfikuje się jako nieustalone, szczególnie w sytuacji, gdzie nie zbadano dokładnie jego okoliczności¹. Jak słusznie zauważa M. Niedźwiedzka niemożliwe jest udzielenie jednoznacznej odpowiedzi, czy rozwój monitoringu stosowanego w zakładach karnych wpłynął na zmniejszenie liczby samobójstw, ponieważ Służba Więzienna nie udostępnia danych odnośnie miejsc dokonania samobójstw oraz nie wskazuje, czy były one objęte monitoringiem².

2. Zapobieganie samobójstwom w zakładach karnych – analiza przepisów prawnych

Sposób uregulowania zapobiegania samobójstwom w zakładach karnych zmieniał się wielokrotnie na przestrzeni lat. Pierwsze regulacje w tym zakresie miały miejsce w 2010 r. Dotyczyły one stworzenia procedur zapobiegania samobójstwom w odniesieniu do ogółu populacji osadzonych (profilaktyka presuicydalna pierwszego rzędu), wobec osadzonych wymagających nasilonych oddziaływań z uwagi na wzmożone ryzyko samobójcze (profilaktyka presuicydalna drugiego rzędu) oraz względem osadzonych po nieudanej próbie samobójczej (profilaktyka presuicydalna trzeciego rzędu). Ponadto określono zadania poszczególnych funkcjonariuszy działu ochrony i penitencjarnego oraz wprowadzono kartę osadzonego zagrożonego samobójstwem (OZS)³. W znowelizowanej Instrukcji z 2016 r. dodano, że osadzonego, wobec którego istnieje wzmożone ryzyko samobójcze, należy umieścić w celi wieloosobowej lub monitorowanej⁴. Następne zmiany wprowadzono w 2020 r. uzupełniając przepisy o możliwość kierowania osadzonych podejrzanych o skłonności samobójcze do lekarza psychiatry oraz zmieniono wygląd karty OZS, która jest koloru żółtego⁵. Ostatnia zmiana instrukcji odnosi się jedynie do zmian nazewnictwa z oddziaływań presuicydalnych pierwszego, drugiego i trzeciego rzędu na poziom pierwszy, drugi oraz trzeci⁶.

Przepisy te mają charakter ogólny oraz odnoszący się do wszystkich zakładów karnych i aresztów śledczych. Jednocześnie zakłady karne mają możliwość tworzenia przepisów dotyczących przeciwdziałania samobójstwom, które uzupełniają powyższą problematykę. Przykładem rozwiązań mających na celu zapobieganie samobójstwom nowo przyjętych osadzonych są wytyczne dotyczące rozmieszczania w celach przejściowych oraz czasowego pozostawiania w celi mieszkalnej w pojedynkę. Zgodnie z przepisami wewnętrznymi nie wolno umieszczać osadzonych samotnie w celach mieszkalnych ani w innych miejscach nieobjętych monitoringiem. Natomiast nowo przyjętych osadzonych umieszczonych w celach przejściowych⁷ należy

1 *Zgony osób pozbawionych wolności w warunkach izolacji penitencjarnej w Polsce*, „Studia Prawnoustrojowe” 2024, nr 63, s. 69.

2 M. Niedźwiedzka, *Monitoring jako środek zwiększający poziom bezpieczeństwa zakładów karnych*, „Probacja” 2019, nr 4, s. 102.

3 Instrukcja nr 16/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 13 sierpnia 2010 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

4 Instrukcja nr 2/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

5 Instrukcja nr 10/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 5 listopada 2020 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

6 Instrukcja nr 4/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 17 października 2024 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

7 Jest to wyznaczona cela mieszkalna, w której osadza się osobę nowoprzyjętą do jednostki penitencjarnej, nie dłużej niż na 14 dni, dla poddania go wstępnym badaniom lekarskim, zabiegom sanitarnym i wstępnym badaniom osobo poznawczym, czy też zapoznania z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i porządkiem wewnętrznym.

kontrolować co 60 minut (między innymi za pomocą wizjera w drzwiach celi mieszkalnej)⁸. Dodatkowo, na mocy nowelizacji przepisów, wskazano, że samotny pobyt⁹ nie dotyczy osadzonych odbywających karę w oddziale półotwartym¹⁰.

Powyższe przepisy uzupełnione są również o program profilaktyki samobójstw i autoagresji, który odnosi się do przepisów ogólnych zawartych w instrukcjach w sprawie przeciwdziałania samobójstwom. Wskazują one zakres obowiązków i działań funkcjonariuszy działu ochrony w zakresie deponowania przedmiotów potencjalnie niebezpiecznych, takich jak nożyczki, lusterka czy maszynki do golenia, w celach przejściowych¹¹. Funkcjonariusze działu penitencjarnego odpowiadają za właściwe rozmieszczenie osadzonych z kartą OZS w różnych oddziałach mieszkalnych oraz za określenie sposobu ich kontroli i wizytacji¹². Najnowsza aktualizacja programu zawiera zaś wyłącznie zmianę terminów oddziaływań podejmowanych przez funkcjonariuszy¹³.

3. Stanowisko monitorowego

Jak wskazuje M. Szwejkowska jednym ze sposobów realizacji obowiązków przez Służbę Więzienną jest wykorzystanie monitoringu. Taką możliwość dała nowelizacja Kodeksu karnego wykonawczego z 2009 r.¹⁴ Spowodowało to konieczność utworzenia odpowiedniego stanowiska. Zostało ono pierwszy raz opisane mocą rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości. Wskazano w nim zakres obowiązków, do których należało:

stałe obserwowanie zachowania osadzonych; obserwacja wyznaczonych rejonów zakładu, z zastrzeżeniem pkt. 1; niezwłoczne meldowanie dowódcy zmiany o niesprawności systemu monitorowania oraz zachowaniach godzących w porządek i bezpieczeństwo zakładu¹⁵.

Przepisy te w sposób ogólny traktują o obowiązkach funkcjonariusza wyznaczonego do pełnienia służby. Jak słusznie zauważa J. Werbiński ich treść w każdej jednostce musi być dookreślona w instrukcji stanowiskowej¹⁶.

Brak przepisów wykonawczych o sposobie pełnienia służby oraz zbyt ogólne przedstawienie zakresu obowiązków na stanowisku monitorowego spowodowało konieczność ponownego opisanie obowiązków. Problem ten zauważył również Rzecznik Praw Obywatelskich wskazując na potrzebę regulacji w tym zakresie oraz wprowadzenie standaryzacji odnośnie liczby i rodzaju kamer w celach mieszkalnych¹⁷, czy też obserwowania zbyt dużej liczby kamer przez jednego funkcjonariusza¹⁸. Treść przepisów dawała możliwość

8 Wtyczne nr 2/2023 Dyrektora Zakładu Karnego w Barczewie z 30 stycznia 2023 r. w sprawie zasad osadzania nowoprzyjętych w celach przejściowych, postępowania w przypadku czasowego samotnego pozostawiania osadzonych w celi mieszkalnej.

9 Samotny pobyt oznacza zgodę pozostawienia w celi mieszkalnej osadzonego w przypadku, gdy współosadzony rozmieszony w danej celi realizuje inne czynności takie jak: czynności procesowe, pracę czy naukę.

10 Wtyczne nr 3/2024 Dyrektora Zakładu Karnego w Barczewie z 4 listopada 2024 r. w sprawie zasad osadzania nowoprzyjętych w celach przejściowych, postępowania w przypadku czasowego samotnego pozostawiania osadzonych w celi mieszkalnej.

11 Rodzaj przedmiotów ma katalog otwarty. Oznacza to konieczność deponowania wszystkich przedmiotów, które potencjalnie mogą przyczynić się do podjęcia próby samobójczej lub autoagresji.

12 Zob. szerzej: Program profilaktyki samobójstw i innych form autoagresji w Zakładzie Karnym w Barczewie z 22 lutego 2021 r.

13 Program profilaktyki samobójstw i innych form autoagresji w Zakładzie Karnym w Barczewie z 4 listopada 2024 r.

14 Zob. szerzej: M. Szwejkowska, *Wymogi związane z zapewnieniem bezpieczeństwa osadzonych umieszczonych w zamkniętych zakładach karnych – wybrane zagadnienia*, [w:] E. Ura, B. Sitek, T. Gaca (red.), *Potrzeby jako współczesny determinant praw człowieka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, Józefów 2017, s. 225.

15 § 55 z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więzienniczej, Dz.U. 2016, poz. 1804 (akt utracił moc).

16 J. Werbiński, *Monitorowy – rola i zadania w systemie bezpieczeństwa penitencjarnego*, „The Prison System Review” 2022, nr 115, s. 219–220.

17 Zob. szerzej: E. Witkowska-Grabias, K. Wierzbicki, *Bezpieczeństwo personelu jednostek penitencjarnych – napisać na funkcjonariuszy Służby Więzienniczej w latach 2009–2020*, „The Prison Systems Review” 2021, nr 111, s. 10.

18 Zob. szerzej: M. Kozłowska, A. Łapińska, *Bezpieczeństwo tymczasowo aresztowanych i skazanych w Polskich jednostkach penitencjarnych*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2023, t. 23, nr 7, s. 99.

realizowania wielu czynności i monitorowania zróżnicowanych zagrożeń: bezpieczeństwa osobistego funkcjonariuszy¹⁹, katastrof naturalnych²⁰, przeciwdziałania samobójstwom²¹, negatywnego wpływu osób pozbawionych wolności na społeczeństwo²², czy też innych zachowań godzących w bezpieczeństwo i porządek zakładu karnego²³.

Decyzję o objęciu monitoringiem podejmuje dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego²⁴ w oparciu o określone przepisy²⁵. Przepisy dotyczące stanowiska monitorowego zostały zmienione właściwym zarządzeniem Dyrektora Generalnego w zakresie obserwowania osób pozbawionych wolności, obsługi systemu kamer oraz procedur związanych z informowaniem o występujących zagrożeniach²⁶. We wskazanych przepisach wyłączono z obowiązków monitorowego obserwowanie terenu zakładu. Nie oznacza to jednak, że teren zakładu przestał być monitorowany, lecz przeniesiono te obowiązki na innego funkcjonariusza, który jest dodatkowo odpowiedzialny za nadzór nad ruchem i kontrolą dostępu²⁷.

4. Metodologia badań własnych

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, zaś wybranym narzędziem była ankieta. Metoda ta jest odpowiednia z punktu widzenia zebrania informacji od znacznej liczby respondentów, szczególnie w kontekście funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz specyfiki pełnienia służby w zakładzie karnym typu zamkniętego. Przed przystąpieniem do badań uzyskano stosowne zgody dyrektora właściwej jednostki organizacyjnej Służby Więziennej. Badania przeprowadzono w dniach 25–28 lutego 2025 r. w Zakładzie Karnym w Barczewie.

Celem badania było wskazanie roli stanowiska monitorowego w celu przeciwdziałania próbom samobójczym w zakładzie karnym. Podjęte badania ankietowe miały na celu wskazać kilka istotnych elementów dotyczących funkcjonowania stanowiska monitorowego w kontekście przeciwdziałaniu samobójstwom osób pozbawionych wolności. Udzielone przez funkcjonariuszy Służby Więziennej odpowiedzi pozwolą potencjalnie określić, w jaki sposób stanowisko monitorowego przeciwdziała zjawisku samobójstw osób pozbawionych wolności w zakładach karnych. Dodatkowo pozwoli odpowiedzieć na szczegółowe problemy badawcze, takie jak: identyfikacja głównych zdarzeń w celach monitorowanych, określenie skali zjawiska oraz okoliczności podejmowania prób samobójczych w tych celach, ocena przepisów prawnych dotyczących profilaktyki samobójstw, w tym w celach monitorowanych, a także wskazanie możliwych zmian w funkcjonowaniu stanowiska monitorowego.

Za podjęciem takich badań przemawia fakt, że nie ma statystyk dotyczących prób samobójczych w celach monitorowanych – Służba Więzienna podaje wyłącznie dane ogólnej liczby zdarzeń nadzwyczajnych oraz ogólną liczbę zgonów osób pozbawionych wolności. W badanej jednostce penitencjarnej typu

19 E. Witkowska-Grabias, K. Wierzbicki, *Bezpieczeństwo personelu jednostek...*, s. 10–12.

20 Zob. szerzej: P. Gromek, T. Kośmider, M. Kuryłowicz, A. Woźniak, *Problematyka funkcjonowania obiektu penitencjarnego w sytuacji wystąpienia katastrof w Polsce – badania fokusowe*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 117, s. 40–42.

21 K. Pierzchała, M. Jaroszevska, *Rola funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa personalnego osobom pozbawionym wolności – aspekt suicydalny*, „The Prison System Review” 2023, nr 118, s. 91; zob. też: A. Komisarska, *Wybrane zachowania ryzykowne osób pozbawionych wolności i ich profilaktyka*, „Law, Education, Security” 2024, nr 122, s. 221.

22 K. Skelnik, B. Piątkowska, M. Głuchowska-Wójcicka, *Rola więziennictwa w systemie bezpieczeństwa państwa*, „Law, Education, Security” 2023, nr 120, s. 159.

23 M. Lewandowski, M. Kuryłowicz, M. Mazurek, A. Pytka, *Poczucie bezpieczeństwa funkcjonariuszy Służby Więziennej pełniących służbę na stanowisku monitorowego – raport z badań*, „The Prison System Review” 2023, nr 118, s. 100.

24 M. Niedźwiedzka, *Monitoring jako środek...*, s. 103.

25 Zob. art. 73a z ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, t.j. Dz.U. 2024, poz. 706.

26 § 66 z zarządzenia nr 69/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 31 października 2023 r. w sprawie ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

27 Zob. szerzej: R. Nowacki, J. Werbiński, *Czynności profilaktyczne jako sposób pozyskiwania informacji dotyczących bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych*, „Law, Education, Security” 2023, nr 120, s. 176.

zamkniętego istnieje stanowisko monitorowego, zaś służbę nad nim pełnili w przeszłości funkcjonariusze różnych działów, co pozwoli przyjąć szerszą perspektywę poznawczą.

5. Struktura demograficzno-społeczna badanych

Analizując strukturę demograficzno-społeczną respondentów biorących udział w badaniu wzięto pod uwagę następujące elementy: określenie płci, przedziału wieku respondentów, posiadane wykształcenie oraz elementy związane ze służbą tj. staż służby, dział w jednostce penitencjarnej oraz korpus zaszeregowania w zakładzie karnym. W badaniach wzięto udział 150 funkcjonariuszy. W pierwszym z pytań poproszono respondentów o określenie płci.

Tabela 2. Struktura płci respondentów

Płeć respondentów	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Kobieta	25	16,7%
Mężczyzna	119	79,3%
Brak odpowiedzi	6	4%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Zdecydowaną większością osób biorących udział w badaniu byli mężczyźni – 79,3%, kobiety zaś stanowiły 16,7%. Jednocześnie 6 osób nie udzieliło żadnej odpowiedzi na powyższe pytanie. Znaczna dysproporcja pomiędzy płcią respondentów wynika ze specyfiki służby. Zakład Karny w Barczewie jest jednostką penitencjarną, w której karę pozbawienia wolności odbywają mężczyźni.

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o wskazanie przedziału wiekowego, w którym się znajdują.

Tabela 3. Przedział wiekowy respondentów

Przedział wiekowy	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Od 18 do 25 lat	18	12%
Od 26 do 35 lat	55	36,7%
Od 36 do 45 lat	62	41,3%
Od 46 do 55 lat	14	9,3%
Powyżej 56 lat	-	-
Brak odpowiedzi	1	0,7%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Najwięcej osób znajdowało się w grupie wiekowej pomiędzy 36 a 45 rokiem życia – 41,3%. Niewiele mniejsza grupa wskazała na przedział pomiędzy 26 a 35 lat – 36,7%. Nikt nie wskazał odpowiedzi powyżej 56 lat, zaś 1 osoba nie wskazała swojego wieku. Dane wskazują, że w znacznej mierze jest to młoda kadra, zaczynająca dopiero swoją karierę zawodową.

W kolejnym pytaniu respondenci wskazali posiadane wykształcenie.

Tabela 4. Struktura wykształcenia

Poziom wykształcenia	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Średnie	59	39,3%
Wyższe licencjackie	33	22%
Wyższe inżynierskie	6	4%
Wyższe magisterskie	47	31,3%
Brak odpowiedzi	5	3,3%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Największa grupa respondentów deklaruje posiadanie wykształcenia średniego – 39,2%. Warto nadmienić, że zgodnie z ustawą o Służbie Więziennej minimalne wykształcenie dla kandydatów do służby to co najmniej wykształcenie średnie²⁸. Taki poziom wykształcenia w znacznej mierze pozwala pełnić służbę w dziale ochrony na stanowisku podoficerskim. Wykształcenie wyższe magisterskie posiada 31,3%. Jednocześnie 5 osób nie udzieliło odpowiedzi na powyższe pytanie. W następnych pytaniach respondenci odnosili się do zagadnień związanych z pełnioną służbą.

W pierwszym z nich wskazali dział pełnienia służby.

Tabela 5. Dział pełnienia służby

Dział służby w zakładzie karnym	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Ochrony	108	72%
Penitencjarny	19	12,7%
Kwatermistrzowski	10	6,7%
Służby zdrowia	1	0,6%
Ewidencji	7	4,7%
Finansowy	2	1,3%
Inny	-	-
Brak odpowiedzi	3	2%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Zdecydowana większość respondentów pełni służbę w dziale ochrony – 72%. Jest to największy dział spośród wszystkich w zakładzie karnym²⁹. W kontekście badań dotyczących stanowiska monitorowego istotne jest zebranie odpowiedzi w szczególności od funkcjonariuszy działu ochrony, ponieważ jest to stanowisko ochronne. Jednocześnie w wyniku fluktuacji kadry, część funkcjonariuszy pełniących służbę

28 Zob. szerzej: art. 38 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, t.j. Dz.U. 2023, poz. 1860.

29 Zob. szerzej: B. Zając, *Współczesne problemy więziennictwa z perspektywy funkcjonariuszy Służby Więziennej*, „Studia prawnicze KUL” 2022, nr 3(91), s. 248.

w innych działach, takich jak penitencjarnych czy kwatremistrzowski pełniło w przeszłości służbę na tym stanowisku. W badaniach wzięli udział przedstawiciele wszystkich działów organizacyjnych w danej jednostce penitencjarnej. Warto zauważyć, że 3 osoby nie wskazały żadnego działu.

W kolejnym pytaniu respondenci wskazali korpus zaszeregowania.

Tabela 6. Korpus zaszeregowania respondentów.

Korpus służbowy	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Szeregowi	35	23,3%
Podoficerowie	80	53,4%
Chorążowie	27	18%
Oficerowie	5	3,3%
Brak odpowiedzi	3	2%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Ponad połowa wszystkich respondentów pełni służbę w korpusie podoficerów – 53,4%. Zaszeregowanie do danego korpusu wynika z miejsca pełnienia służby oraz działu. Zdecydowana większość stanowisk służbowych w dziale ochrony związana jest z korpusem szeregowych oraz podoficerów. Ponownie 3 osoby nie udzieliły żadnej odpowiedzi na powyższe pytanie.

W ostatnim pytaniu w omawianej strukturze demograficzno-społecznej respondenci wskazali staż służby.

Tabela 7. Przedział stażu służby

Staż służby	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Służba przygotowawcza	16	10,7%
Od 2 do 5 lat	44	29,3%
Od 6 do 10 lat	35	23,3%
Od 11 do 15 lat	34	22,7%
Od 16 do 20 lat	17	11,3%
Od 21 do 25 lat	-	-
Powyżej 26 lat	-	-
Brak odpowiedzi	4	2,7%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Najwięcej osób biorących udział w badaniu wskazało przedział od 2 do 5 lat służby – 29,3%. W przedziale od 16 do 20 lat znajduje się zaledwie 11,3% respondentów. Nikt nie wskazał przedziału powyżej 21 lat służby. Dodatkowo 4 osoby nie udzieliły odpowiedzi na powyższe pytanie. Prezentowane dane wskazują, że jest to w znacznej części młoda i niedoświadczona kadra, która niedawno rozpoczęła swoją służbę.

6. Analiza badań własnych

Respondenci odpowiadali na 10 pytań dotyczących zróżnicowanych zagadnień dotyczących stanowiska monitorowego, przeciwdziałania samobójstwom oraz oceniali przepisy prawne regulujące te zagadnienia.

W pierwszym pytaniu respondenci wskazali, jakim zdarzeniom z udziałem osób pozbawionych wolności przeciwdziała stanowisko monitorowego.

Tabela 8. Jakim zdarzeniom z udziałem osadzonych przeciwdziała stanowisko monitorowego?

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Autoagresji	118	27,6%
Samobójstwom	134	31,3%
Obrotowi środków odurzających	20	4,7%
Posiadaniu przedmiotów niedozwolonych i niebezpiecznych	43	10%
Gromadzeniu leków	33	7,7%
Nielegalnym kontaktom osadzonych	20	4,7%
Niweluje ilość napaści na funkcjonariusza lub pracownika	18	4,2%
Przestępczości w zakładach karnych	11	2,6%
Występowaniu zdarzeń nadzwyczajnych	31	7,2%
Innym zdarzeniom	-	-
Razem	428*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Zdecydowana większość respondentów wskazała, że stanowisko monitorowego w pierwszej kolejności przeciwdziała samobójstwom osób pozbawionych wolności – 31,3% oraz aktom autoagresji – 27,6%. Należy uznać, że w mniejszym stopniu zapobiega innym zdarzeniom, które godzą nie tylko w życie i zdrowie osób pozbawionych wolności, lecz także w bezpieczeństwo i porządek zakładu karnego. Zasadne wydaje się stwierdzenie, że działa to przede wszystkim prewencyjnie i dotyczy zmniejszenia aktywności osadzonych w tym zakresie. Warto zauważyć, że stanowisko monitorowego zostało powołane w głównej mierze w celu przeciwdziałania zachowaniom samobójczym oraz autoagresji. Zadania te są zatem nadrzędne wobec innych, realizowanych na tym stanowisku.

W kolejnym pytaniu respondenci ocenili przepisy prawne dotyczące stanowiska monitorowego.

Tabela 9. Ocena przepisów prawnych dotyczących stanowiska monitorowego

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Są poprawne, ponieważ wpływają na niską liczbę zdarzeń suicydalnych	39	19,1%
Są poprawne, ponieważ opisują procedury dotyczące obserwowania i przekazywania informacji	34	16,7%

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Są nieskuteczne, ponieważ występują zdarzenia suicydalne w celach mieszkalnych	10	4,9%
Są częściowo skuteczne, ponieważ wpływają na ilość zdarzeń suicydalnych	42	20,6%
Powinny nastąpić zmiany w zakresie maksymalnej liczby obserwowanych cel mieszkalnych	53	26%
Powinny nastąpić zmiany dotyczące umieszczenia stanowiska monitorowego w zakładzie	14	6,8%
Powinny nastąpić inne zmiany	1	0,5%
Nie mam zdania	11	5,4%
Razem	204*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Należy uznać, że część respondentów oceniła przepisy prawne jako co do zasady poprawne, ponieważ wpływają na zmniejszenie liczby zdarzeń suicydalnych. Jednocześnie najwięcej osób uznało, że konieczne są zmiany, między innymi w zakresie maksymalnej liczby obserwowanych cel mieszkalnych – 26%. Załedwie 4,9% respondentów oceniło, że są niepoprawne. Jedna osoba wskazała, że powinny nastąpić zmiany w zakresie „szkolenia funkcjonariuszy oraz sprawdzenia ich predyspozycji do pełnienia służby na tym stanowisku”. Stanowisko monitorowego w ocenie respondentów sprzyja ograniczeniu liczby zdarzeń samobójczych.

W następnym pytaniu poproszono respondentów o wskazanie potencjalnych trudności występujących na stanowisku monitorowego.

Tabela 10. Trudności występujące podczas pełnienia służby na stanowisku monitorowego

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Słaba jakość obrazu	64	12,7%
Występowanie tzw. martwych punktów w celach mieszkalnych	68	13,5%
Zbyt dużo osadzonych do jednoczesnej obserwacji	103	20,4%
Zbyt dużo cel mieszkalnych do obserwacji	86	17,1%
Brak przeszkolenia specjalistycznego na dane stanowisko	27	5,4%
Pełnienie służby w porze nocnej i trudności skupienia uwagi w tym czasie	71	14,1%
Brak czasu na odpoczynek	38	7,5%
Zbyt długi czas pełnienia służby	5	1%
Zbyt długi czas obserwacji	35	6,9%
Inne trudności	7	1,4%
Razem	504*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Respondenci wskazali wiele trudności oraz elementów niekorzystnych, które występują na pełnionym przez nich stanowisku. Do najważniejszych należy zbyt duża liczba osadzonych do jednoczesnej obserwacji – 20,4% oraz cel mieszkalnych do obserwacji – 17,1%. Dodatkowo 7 osób wskazało inną odpowiedź, wpisując własną propozycję trudności tj. „brak możliwości cofania nagrania”, „rozproszenie uwagi po kilku minutach”, „podzielony ekran, brak umiejętności podzielnej uwagi”, „brak predyspozycji do pełnienia służby”, „brak konieczności znajomości danych osadzonych”, „zbyt dużo informacji do zapamiętania”. Przedstawiony katalog dotyczy zarówno liczby osadzonych, warunków technicznych oraz specyfiki służby w dziale ochrony (praca w nocy oraz ponadnormatywny czas służby). Należy uznać, że wpływają one na jakość pełnionej służby oraz utrudniają obserwację zachowania osadzonych. W szczególności zbyt duża liczba obserwowanych osadzonych jednocześnie sprzyja popełnianiu błędów przez funkcjonariusza. Nie jest on bowiem w stanie zauważyć wszystkich zachowań osób pozbawionych wolności, które mogą przyczynić się do popełnienia samobójstwa³⁰.

W kolejnym pytaniu poproszono o określenie skali zdarzeń samobójczych w celach monitorowanych.

Tabela 11. Ilość zdarzeń samobójczych w celach monitorowanych w opinii respondentów

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Od 1 do 5 rocznie	90	60%
Od 6 do 10 rocznie	50	33,3%
Od 11 do 50 rocznie	8	5,3%
Powyżej 50 rocznie	1	0,7%
Brak odpowiedzi	1	0,7%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Zdaniem respondentów w celach monitorowych nie występuje duża ilość zdarzeń samobójczych. Ponad połowa respondentów wskazała, że jest to od 1 do 5 zdarzeń rocznie, zaś 33,3% uznało, że jest to od 6 do 10 rocznie. Należy nadmienić, że objęcie monitoringiem celi mieszkalnej pozwala przyjąć, że każde takie zdarzenie jest odnotowane i nie występuje tutaj ukryta (ciemna) liczba zdarzeń. Zdanie respondentów w tym zakresie jest istotne, ponieważ część zdarzeń może być nieujęta w oficjalnych statystykach Służby Więziennej lub też zaklasyfikowana, jako próba samobójcza. Mamy tutaj również do czynienia z tak zwaną ciemną liczbą zdarzeń, ponieważ mimo obserwowania zachowania osadzonych nie wszystkie próby samobójcze, przygotowania do nich czy zdarzenia autoagresywne są odnotowywane mimo, ich obserwacji przez funkcjonariusza.

W kolejnym pytaniu poproszono o wskazanie roli, jaką pełni stanowisko monitorowego.

Tabela 12. Rola stanowiska monitorowego w zakładzie karnym

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Wspomaga pracę w oddziałach mieszkalnych	121	38,8%
Przeciwdziała różnicowanym zagrożeniom	38	12,2%
Przyspiesza proces decyzyjny dowódcy zmiany	7	2,2%

30 W szczególności zbyt duża ilość obserwowanych osadzonych może przyczynić się do pominięcia przygotowania popełnienia samobójstwa w postaci ukrywania leków, bądź sporządzania pętli z prześcieradła lub koca.

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Sprzyja zmniejszeniu liczby samobójstw w zakładach karnych	78	25%
Uzupełnia zakres pracy oddziałowego	38	12,2%
Stanowi wzmocnienie danego stanowiska służbowego	30	9,6%
Inna rola	-	-
Razem	312*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Zdaniem respondentów stanowisko monitorowego głównie wspomaga pracę w oddziałach mieszkalnych – 38,8% oraz sprzyja zmniejszeniu liczby samobójstw w zakładach karnych – 25%. Zdecydowanie można wskazać, że dane stanowisko ma charakter podrzędny wobec innych. Uzupełnia zakres obowiązków funkcjonariusza pełniącego służbę w oddziale mieszkalnym, między innymi o dodatkową kontrolę zachowania osób pozbawionych wolności.

W kolejnym pytaniu respondenci wskazali postulowany zakres zmian na stanowisku monitorowego.

Tabela 13. Postulowane zmiany w stanowisku monitorowego dotyczące ograniczenia prób samobójczych z udziałem osób pozbawionych wolności

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Powinno być więcej cel monitorowanych	20	6%
Powinny być częstsze podmiany na stanowisku	52	15,6%
Powinny zostać zmienione uprawnienia dyrektora jednostki dotyczące umieszczania w celach monitorowanych	6	1,8%
Powinno być mniej cel monitorowanych obserwowanych jednocześnie	67	20%
Powinna zostać zwiększona liczba funkcjonariuszy na stanowisku	54	16,1%
Powinno istnieć kilka stanowisk monitorowego, rozmieszczonych w oddziałach penitencjarnych	45	13,5%
Powinna zostać ustalona maksymalna liczba obserwowanych osadzonych	50	15%
Powinien być zintegrowany system alarmowy	36	10,8%
Inne	4	1,2%
Razem	334*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Respondenci wskazali wiele obszarów, w których powinny nastąpić zmiany. Przede wszystkim powinno być mniej cel obserwowanych jednocześnie przez jednego funkcjonariusza – 20%, między innymi

poprzez zwiększenie liczby funkcjonariuszy na danym stanowisku – 16,1%. Zasadnym rozwiązaniem jest również organizowanie pracy w taki sposób by istniały częstsze zmiany na stanowisku – 15,6%. Jednocześnie respondenci uznali, że uprawnienia dyrektora jednostki dotyczące umieszczania w celach monitorowanych są wystarczające, zaledwie 1,8% uznało, że przepisy te wymagają zmian.

W kolejnym pytaniu respondenci wskazali miejsca w zakładzie, w których najczęściej dochodzi do podejmowania prób samobójczych.

Tabela 14. Miejsca, w których zdaniem respondentów najczęściej dochodzi do zdarzeń suicidalnych osób pozbawionych wolności w zakładzie karnym

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Cele mieszkalne niemonitorowane	129	52,9%
Łaźnia	58	23,8%
Place spacerowe	13	5,3%
Cele mieszkalne monitorowane	25	10,3%
Pomieszczenia, w których odbywają się kursy i szkolenia zawodowe	3	1,2%
Pomieszczenia świetlicy	10	4,1%
Pomieszczenia „przeszukań”	5	2%
Obręb bramy i miejsca, gdzie dokonuje się kontroli osobistej	-	-
Inne	1	0,4%
Razem	244*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Zdaniem respondentów najczęściej do samobójstw dochodzi w celach niemonitorowanych – 52,9%. Są to miejsca, gdzie osadzeni spędzają najwięcej czasu. Innym pomieszczeniem jest łaźnia, która również podlega ograniczeniom z zastosowaniem monitoringu – 23,8%. Najrzadziej są to miejsca, gdzie odbywają się kursy i szkolenia oraz bramy – łącznie 1,2% wskazań respondentów. Stąd ogólny wniosek, że cela monitorowana działa prewencyjnie na podejmowanie prób samobójczych przez osoby pozbawione wolności. Zasadne wydaje się zatem utworzenie większej liczby takich cel.

W następnym pytaniu poproszono respondentów o ocenę ogółu przepisów dotyczących przeciwdziałania samobójstwom.

Tabela 15. Ocena przepisów dotyczących przeciwdziałania samobójstwom w zakładzie karnym

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Są nieskuteczne, ponieważ istnieje dużo zdarzeń samobójczych	12	8%
Są nieskuteczne, ponieważ nie opisują wszystkich aspektów prób samobójczych w zakładach	36	24%

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Jest za dużo przepisów prawnych, które wzajemnie się wykluczają	50	33,3%
Są skuteczne, ponieważ niwelują liczbę zdarzeń samobójczych w zakładach karnych	49	32,7%
Inne	3	2%
Razem	150	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Respondenci nie byli zgodni co do oceny przepisów. Z jednej strony uważają, że jest za dużo przepisów prawnych, które wzajemnie się wykluczają – 33,3%, zaś z drugiej strony wskazują, że są skuteczne, ponieważ niwelują liczbę zdarzeń samobójczych w zakładach karnych – 32,7%. Wśród odpowiedzi znalazły się też inne stwierdzenia: „nie można odpowiadać za śmierć osadzonego”, „nie ma przepisów dotyczących przeciwdziałania samobójstwom w warunkach wolnościowych, więc tutaj też są zbędne”, „funkcjonariusz ponosi odpowiedzialność za czyny osób pozbawionych wolności, co jest niewłaściwe”.

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o wskazanie kategorii osób pozbawionych wolności, które najczęściej dokonują prób samobójczych.

Tabela 16. Kategorie osób najczęściej dopuszczających się prób samobójczych w zakładzie karnym

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Osadzeni młodociani	66	19,5%
Członkowie podkultury przestępczej	10	2,9%
Osadzeni niebezpieczni	26	7,7%
Recydywiści penitencjarni	24	7%
Odbywający karę po raz pierwszy	88	26%
Tymczasowo aresztowani	82	24,2%
Osadzeni w wieku senioralnym	4	1,2%
Osadzeni cudzoziemcy	11	3,2%
Osadzeni poszkodowani	24	7,1%
Inne	4	1,2%
Razem	339*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Pośród wielu grup/kategorii osób pozbawionych wolności, zdaniem respondentów najczęściej osadzeni odbywający karę po raz pierwszy – 26% oraz tymczasowo aresztowani – 24,2% dokonują prób samobójczych. W najmniejszym stopniu są to osadzeni w wieku senioralnym – 1,2%. Wśród innych odpowiedzi znalazły się stwierdzenia, że są to: „osadzeni z zaburzeniami psychicznymi” oraz „każda z grup – nie ma reguły”.

W przedostatnim pytaniu respondenci wskazali ogólne przyczyny podejmowania prób samobójczych w zakładzie karnym

Tabela 17. Przyczyny podejmowania prób samobójczych w zakładzie karnym

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Choroby członków rodziny	48	13,8%
Wystąpienie choroby u osób pozbawionych wolności	24	6,9%
Dodatkowe wyroki	94	26,9%
Niekorzystne decyzje administracji więziennej	61	17,5%
Negatywny wpływ podkultury przestępczej	24	6,9%
Działanie o charakterze instrumentalnym	77	22%
Chęć umieszczenia w celi monitorowanej (działanie instrumentalne)	19	5,4%
Inne	2	0,6%
Razem	349*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Przyczyny podejmowania prób samobójczych są zróżnicowane. Zdaniem respondentów najczęściej dotyczą one dodatkowych wyroków pozbawienia wolności – 26,9% oraz wynikają z działań o charakterze instrumentalnym – 22%. Wyjątkiem jest tutaj chęć umieszczenia w celi monitorowanej, które ma podłoże instrumentalne (chęć opuszczenia celi lub odizolowania się od problemów czy długów) – 5,4%. Wśród innych odpowiedzi znalazło się: „zagrożenie wysokim wyrokiem pozbawienia wolności”.

W ostatnim pytaniu poproszono respondentów o wskazanie okresu, w którym ich zdaniem najczęściej dochodzi do podejmowania prób samobójczych.

Tabela 18. Okres lub okoliczności, w jakich zdaniem respondentów najczęściej dochodzi do prób samobójczych w zakładzie karnym

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
Okres umieszczenia w celi przejściowej (14 dni izolacji)	55	17,8%
Okolice świąt religijnych	36	11,5%
Okolice Nowego Roku	12	3,9%
W przypadku umieszczenia w celi monitorowanej	20	6,5%
W okolicach wiosennego przesilenia	40	13%
W przypadku ważnych wydarzeń sportowych	4	1,3%
W przypadku sprzeciwu wobec decyzji administracji	84	27,2%

Katalog odpowiedzi	Liczba wskazań	Odsetek (%)
W przypadku odmowy przepisania leków przez lekarza	54	17,5%
Inne	4	1,3%
Razem	309*	100%

Źródło: Opracowanie własne.

* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Zdaniem respondentów najczęściej do prób samobójczych dochodzi w sytuacjach, gdy istnieją rozbieżności pomiędzy oczekiwaniami osadzonych, a decyzjami administracji więziennej – 27,2% oraz w okresie pierwszych 14 dni izolacji w celi przejściowej – 17,8%. Innym istotnym czynnikiem jest zachowanie instrumentalne w przypadku odmowy przepisania leków przez lekarza – 17,5%. Stąd zasadne jest istnienie tak zwanych cel przejściowych, umożliwiających obserwację zachowania osób pozbawionych wolności, ich diagnozę oraz, w oparciu o zebrany materiał, dokonanie dalszej klasyfikacji i określenie miejsca osadzenia. Niestety, część przedstawionych zachowań ma charakter instrumentalny, tj. ma na celu wywarcie wpływu na decyzję administracji więziennej. Są to jednocześnie sytuacje trudne do weryfikacji oraz przewidzenia. Trudno tutaj mówić o prewencji i przeciwdziałaniu takim zachowaniom. Wśród innych odpowiedzi znalazły się stwierdzenia: „zagrożenie dużym wyrokiem”, „odrzućcie przez rodzinę”, „występowanie depresji i nieradzenie sobie z problemami”, oraz „problemy osobiste”.

7. Podsumowanie

Problematyka samobójstw w zakładach karnych jest bardzo złożona. Jednym z głównych zadań Służby Więziennej jest zapobieganie takim zdarzeniom, zaś z drugiej strony jest to problem, którego nadal nie udało się wyeliminować z więziennej rzeczywistości. Liczba zdarzeń suicydalnych i prób samobójczych ulega znacznym wahaniom. Oficjalne statystyki odnoszą się tylko do prób ujawnionych oraz zdarzeń, które zostały zakwalifikowane jako próba samobójcza. Ich liczba, uwzględniając okres od 2013 do 2024 r., jest zróżnicowana i nie można wskazać czy ma ona tendencję malejącą, czy też wzrastającą. Służba Więzienna nie podaje również czy zdarzenie miało miejsce w celi monitorowanej, czy też nie.

Próbując odpowiedzieć na pytania postawione w części metodologicznej można przyjąć, że stanowisko monitorowego jest narzędziem, które w pewnym stopniu pozwala Służbie Więziennej wpływać na rozmieszczenie osadzonych oraz potencjalne niwelowanie negatywnych zdarzeń z udziałem osób pozbawionych wolności – w ocenie respondentów w szczególności zapobiega między innymi próbom samobójczym oraz aktom autoagresji. Zostało ono stworzone właśnie w tym celu – przeciwdziałanie zagrożeniu samobójstwom w zakładach karnych. Jednocześnie należy przyjąć, że samo stanowisko uzupełnia zaledwie zakres pracy innych funkcjonariuszy zarówno działu penitencjarnego, jak i ochrony. Sprzyja jednak zmniejszeniu liczby zachowań autoagresywnych oraz wpływa na zmniejszenie liczby samobójstw w zakładzie karnym. Pozwala również ewidencjonować i klasyfikować takie zdarzenia w celu dalszej weryfikacji procedur. Jak również może być przydatne w celach szkoleniowych – uniknięcia analogicznych zdarzeń.

Respondenci w większości ocenili przepisy prawne dotyczące profilaktyki samobójstw oraz stanowiska monitorowego w sposób pozytywny. Ich zdaniem niwelują one liczbę zdarzeń samobójczych osób pozbawionych wolności, co znajduje odzwierciedlenie w statystykach. Jednocześnie postulują niewielkie zmiany w zakresie funkcjonowania stanowiska poprzez zmniejszenie liczby obserwowanych jednocześnie osób oraz liczby cel podlegających stałej obserwacji. Niewątpliwie istotne jest również wprowadzenie działań mających na celu poprawę jakości obrazu lub możliwości cofania nagrania, w celu lepszej weryfikacji zachowania osadzonego (np. czy nie próbuje ukryć niebezpiecznego przedmiotu, którym zamierza dokonać

próby samobójczej). Ich wprowadzenie mogłoby potencjalnie przyczynić się do zmniejszenia liczby zdarzeń z udziałem osób pozbawionych wolności. Co do zasady przepisy dotyczące stanowiska monitorowego oraz całej profilaktyki przeciwdziałania samobójstwom są spójne i spełniają swoją rolę.

Odnosząc się do skali zjawiska oraz innych zdarzeń, które można obserwować w celach monitorowanych wskazuje się, że fakt objęcia monitoringiem celi mieszkalnej przyczynia się do redukcji negatywnych zdarzeń. W badanej jednostce penitencjarnej jest ich zaledwie od 1 do 5 rocznie, co należy uznać za pozytywny wynik. Liczba innych zdarzeń występujących w celach monitorowanych jest także niewielka. Wskazuje się, że objęcie monitoringiem celi mieszkalnej ma charakter prewencyjny i sprzyjający ograniczeniu zróżnicowanych zdarzeń z udziałem osób pozbawionych wolności.

Niewątpliwie stosowanie stanowiska monitorowego wpływa na liczbę samobójstw poprzez działania o charakterze prewencyjnym, lecz niemożliwe wydaje się ich całkowite wyeliminowanie z zakładów karnych. Wynika to przede wszystkim z różnorodnych przyczyn podejmowania prób samobójczych. Służba Więzienna, mimo wielu procedur i przepisów prawnych, nie jest w stanie całkowicie wyeliminować tego zjawiska ani w pełni przewidzieć w pełni skutków zachowań osób pozbawionych wolności. Działania w tym zakresie mają wymiar prewencyjny lub ograniczają skutki już podjętych zachowań.

Bibliografia

Literatura

- Dawidziuk E., *Zgony osób pozbawionych wolności w warunkach izolacji penitencjarnej w Polsce*, „Studia Prawnoustrojowe” 2024, nr 63, s. 67–86.
- Gromek P., Kośmider T., Kuryłowicz M., Woźniak A., *Problematyka funkcjonowania obiektu penitencjarnego w sytuacji wystąpienia katastrof w Polsce – badana fokusowe*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 117, s. 41–61.
- Komisarska A., *Wybrane zachowania ryzykowne osób pozbawionych wolności i ich profilaktyka*, „Law, Education, Security” 2024, nr 122, s. 205–229.
- Kozłowska M., Łapińska A., *Bezpieczeństwo tymczasowo aresztowanych i skazanych w Polskich jednostkach penitencjarnych*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2023, t. 23, nr 7, s. 87–104.
- Lewandowski M., Kuryłowicz M., Mazurek M., Pytka A., *Poczucie bezpieczeństwa funkcjonariuszy Służby Więzienniej pełniących służbę na stanowisku monitorowego- raport z badań*, „The Prison System Review” 2023, nr 118, s. 97–119.
- Niedźwiedzka M., *Monitoring jako środek zwiększający poziom bezpieczeństwa zakładów karnych*, „Probacja” 2019, nr 4, s. 89–118.
- Nowacki R., Werbiński J., *Czynności profilaktyczne jako sposób pozyskiwania informacji dotyczących bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych*, „Law, Education, Security” 2023, nr 120, s. 163–195.
- Pierzchała K., Jaroszewska M., *Rola funkcjonariuszy Służby Więzienniej w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa personalnego osobom pozbawionym wolności – aspekt suicydalny*, „The Prison System Review” 2023, nr 118, s. 71–96.
- Skelnik K., Piątkowska B., Głuchowska-Wójcicka M., *Rola więziennictwa w systemie bezpieczeństwa państwa*, „Law, Education, Security” 2023, nr 120, s. 137–161.
- Szejwikowska M., *Wymogi związane z zapewnieniem bezpieczeństwa osadzonych umieszczonych w zamkniętych zakładach karnych – wybrane zagadnienia*, [w:] E. Ura, B. Sitek, T. Gaca (red.), *Potrzeby jako współczesny determinant praw człowieka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, Józefów 2017, s. 219–239.
- Werbiński J., *Monitorowy – rola i zadania w systemie bezpieczeństwa penitencjarnego*, „The Prison System Review” 2022, nr 115, s. 215–229.

- Witkowska-Grabias E., Wierzbicki K., *Bezpieczeństwo personelu jednostek penitencjarnych – napaści na funkcjonariuszy Służby Więziennej w latach 2009–2020*, „The Prison Systems Review” 2021, nr 111, s. 5–30.
- Zajac B., *Współczesne problemy więziennictwa z perspektywy funkcjonariuszy Służby Więziennej*, „Studia prawnicze KUL” 2022, nr 3(91), s. 245–268.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, t.j. Dz.U. 2024, poz. 706.
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, t.j. Dz.U. 2023, poz. 1860.
- Instrukcja nr 16/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 13 sierpnia 2010 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.
- Instrukcja nr 2/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz.U. 2016, poz. 1804.
- Instrukcja nr 10/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 5 listopada 2020 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.
- Program profilaktyki samobójstw i innych form autoagresji w Zakładzie Karnym w Barczewie z 22 lutego 2021 r.
- Wytyczne nr 2/2023 Dyrektora Zakładu Karnego w Barczewie z 30 stycznia 2023 r. w sprawie zasad osadzania nowoprzyjętych w celach przejściowych, postępowania w przypadku czasowego samotnego pozostawiania osadzonych w celi mieszkalnej.
- Zarządzenie nr 69/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 31 października 2023 r. w sprawie ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.
- Instrukcja nr 4/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 17 października 2024 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.
- Wytyczne nr 3/2024 Dyrektora Zakładu Karnego w Barczewie z 4 listopada 2024 r. w sprawie zasad osadzania nowoprzyjętych w celach przejściowych, postępowania w przypadku czasowego samotnego pozostawiania osadzonych w celi mieszkalnej.
- Program profilaktyki samobójstw i innych form autoagresji w Zakładzie Karnym w Barczewie z 4 listopada 2024 r.